

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Кирилов Михайлов, ФЖМК

Катедра „Комуникация, връзки с обществеността и реклама“, СУ „Св. Кл. Охридски“
за дисертационния труд на Мария Мигленова Матеева-Павлова на тема **„Процесите
на социализация в българското училище в дигитална среда“** за присъждане на ОНС
„доктор“ по професионално направление 3.1 „Социология, антропология и науки за
културата“, научна специалност „Социология“.

Научен ръководител : проф. д. н. Валентина Миленкова

1. Обща характеристика на дисертационния труд. Представената за становище дисертация е структурирана умело и последователно в увод, четири глави, заключение, приложения и използвана литература. Заключението представлява обобщение на целия дисертационен труд на неговата теоретична част, заедно с емпиричното изследване. Така изследването достига общ обем от 196 страници, които включват основен текст, 3 таблици, както и Библиография с посочени 106 литературни източника, от които на кирилица - 46, на латиница - 61. Използвани са и онлайн източници - 79 на брой. Отделно са представени 7 (седем) Приложения, които допълнително систематизират и илюстрират изследователските усилия и методи на докторанта. Цялостното изложение е кохерентно и съдържателно, подредено логически и е релевантно на темата, заявена в заглавието на дисертационния труд. Авторефератът е подробен, съдържателен и дава цялостна представа за дисертационния труд. Отлично впечатление създават ясно формулираните цели и задачи на изследването, което създава добра основа за неговото успешно провеждане и завършек. Избрана е класическа за социологията тема – тази за социализацията и изобщо, ако мога така да се изразя „социологическата перспектива“ върху проблемите, избрани за анализ от страна на следователя присъства в целия му труд. Социалният опит е ключ към нашата човешка и социална природа и в този смисъл темата за образованието като институт за социализация и промените, които внася дигитализацията в неговите „взаимодействия, процеси и отношения“ е без съмнение

актуална като научна задача и дисертабилна като поле на изследване. Основен предмет на изследване са съвременните форми на социализация в училищната среда, мястото където децата за пръв път попадат в среда на организационни правила и процедури и необходимостта от тяхното спазване, които обаче са повлияни и променени от новите комуникационни дигитални технологии. От тази гледна точка основната теза на дисертационния труд е релевантна и отговаря на общия замисъл на изследването – „в съвременния процес на социализация се усвояват дигитални умения, които са важни за личностното и професионално развитие на индивидите, разширяват се знанията и компетентностите на учащите, обогатяват се източниците и методите на преподаване в училище, задълбочават се очакванията към учителите“. (с.4) Своеобразието на изследователския поглед се крие и в удачния избор на няколко методологически подхода, които дават възможност на автора да анализира задълбочено и от различни страни социалните модели на взаимодействие в сферата на образованието в българското училище.

2. Съдържание и основни научни акценти на изследването. В Първа глава се разглежда феноменът на социализацията като проблем на теорията и практиката. Този феномен и неговото изследване е сред най- често срещаните в „репертоара“ на социолозите, тъй като той насочва към такива социални факти като човешкото развитие, социалното взаимодействие, културата като форма на присъствие в социалния свят, социалния опит и дори постигането на общ смисъл. Но в тази глава изследователят успява да покаже своеобразието на своя подход. Изведени са основните теоретични модели на процеса на социализация, описани в класическата социологическа наука (Дюркем, Парсънз, Мийд, Вебер и др.) като са използвани и научните изводи на български автори. Идеята на дисертанта е, че „социализацията представлява начина, по който обществото въздейства и моделира развитието на индивида“ (с.8). Дори, когато описва сякаш известни и утвърдени модели, авторът успява да каже нещо ново и оригинално, свързано с контекста на неговото изследване. Така например в тази глава има част, посветена на връзката на социализацията със социалната промяна, аспект на изследването, който е напълно уместен в контекста на избраната тема. Приемам заключението на докторанта, че социалността и социализацията „представлява(т), най-общо казано, усвояване и възпроизвеждане на социален опит в хода на конкретното човешко битие“ (с.22), както и това, че „всепризнат е фактът, че ученето е основна активност и начин на осъществяване на социализацията.“ т.е. тя самата е фактор, който разкрива човешкия потенциал чрез [„научаването на“] културата и нейните разнообразни

форми в човешките общества. Изобщо първа глава поставя изключително добра теоретико- методологическа основа за по- нататъшното развитие на изследването. Втора глава на труда разглежда образователната институция и нейната роля за изграждане на социален опит у индивидите и превръщането им в личности. Само по себе си образованието е може би един от най- влиятелните социални институти в съвременната действителност, чрез който обществото предоставя на своите членове не само знания за основни научни и социални факти, но и спомага за формирането на културните норми и ценности в широк смисъл, т.е. на най-важните и общи представи за социалния свят. „Познанието е най-социално обусловената човешка дейност“, пише докторанта на с. 41. С помощта на социологическия подход изследователят разкрива основните функции на социалния институт на образованието, същностната му характеристика, която е неизменно свързана с процеса на социализацията. Отново прави впечатление отличното познаване от страна на дисертанта на предмета на своето изследване, теоретичната задълбоченост на анализа, умелото позоваване на автори – български и чужди – които са се занимавали с тези проблеми. Образованието изпълнява важни функции в обществото – интегративна, иновативна, такива на взаимодействие и социален ред - и всички те са анализирани и премислени в тази част на дисертационния труд. „Образователната институция е свързана с предаване на знанията и нормите, изграждащи културната опора на обществото. Чрез нея се поддържа връзката, между доминиращите ценности и тяхното интериоризиране от индивидите, затова тя е ефективно място за усвояване на социален опит“ (с. 44). Новите тенденции в образованието също не са убягнали от погледа на дисертанта, според него те са свързани с технически, технологически и организационни промени в самата социална действителност. Важен елемент според мен е акцентът върху комуникацията (с.47), която играе решаваща роля в изграждането на личността на учениците. Комуникацията е онова, чрез което човешките отношения съществуват и се развиват чрез символи и смисъл, пише Чарлз Хортън Кули в своето съчинение, посветено на социалната организация и в съдържателен план това наблюдение се потвърждава от изследванията върху общосоциалната функция на училището от страна на дисертанта. Тук „дигитализацията на образованието“ е едно основните направления в обучението в съвременните социални условия. Докторантът аргументирано въвежда понятието „образователна технология“ - „в основата на модерните образователни технологии стои интегрирането на информационни и комуникационни средства и постижения“ (с.60), логически свързвайки го с тезата социалните функции и ефективността на образованието. При това дигитализацията и използването на нови технологии в

образователния процес предполагат усилия и от страна на учениците и от страна на учителите (т.е. на тяхната професионална квалификация), според изследователя, като по този начин се променя качеството на образованието в положителна посока. В трета глава на дисертационния труд се анализира ролята на дигитализацията като основен фактор за развитието на обществото, в този смисъл и на училищната институция, но и като необходим и значим фактор в училищното ежедневие. „Виртуалната комуникация отдавна се е превърнала в незаменим помощник в ежедневието, в основно средство за информиране, комуникация, бизнес и реклама“ (с. 75). Изобщо интересът на автора и анализът върху дигиталното и виртуалното и тяхното въздействие в обществото могат да се разпознаят като отделна изследователска тема в разработката. Според изследователя спецификата на дигиталните медии в качеството им на нова и модерна комуникационна среда е в това, че медийните съдържания могат да се създават и допълват от самите потребители. По този начин, опирайки се на идеите на Мануел Кастелс, авторът прави заключение, че „дигиталните технологии създават нова колективна идентичност на обществото“ (с. 76). Изобщо трета глава аргументирано въвежда в изследването нови и важни теми – медии, нови медии, комуникационен процес, медийно съдържание, информация, социални мрежи, онлайн платформи, мултимедийна среда и т.н. – които се превръщат в отправна точка за заключенията на целия дисертационен труд. Според един от най-известните изследователи на виртуалната реалност и дигиталния свят Джейрън Лейниър виртуалността се превръща в една от научните, философски и технологични граници на нашата епоха. Тя, освен всичко друго, е и инструмент, който ни помага да изследваме какво представляват хората и обществото в контекста на познанието, възприемането и обучението. Трета глава на изследването демонстрира отличната информираност на автора и неговата висока компетентност за политическите документи и мерки, насочени към развитие на дигиталните умения на индивидите и активното включване на образователните институции в този процес в европейски и национален мащаб. В четвърта глава авторът анализира различни страни на дигиталната грамотност и умения в теоретичен план. Тук той представя самостоятелно изследване, което проследява емпиричните аспекти на състоянието на дигитализацията на българското образование, уменията в дигитален план на учениците, начина по който образованието развива дигиталните компетентности и възможностите за личностно развитие в този контекст, както мненията на учители и родители за ефектите – позитивни и негативни на дигитализацията и значението на различните дисциплини и методи на преподаване в българското училище. Това

изследване притежава научен и изследователски заряд, изцяло релевантен на темата и проблематиката, то е проведено със съответните методи – полустандартизирано интервю – за установяване на дигитални компетентности и в по- широк план – за влиянието на дигитализацията в българското общество. Макар че изследването не е представително, а е за целите на дисертацията, заключенията от него, свързани с многоплановостта на социалния свят и неговата нееднозначност, са в контекста на общата тематика и логика на цялостния дисертационен труд – установява се, че съвременното образование стимулира изграждането на дигитална грамотност. Има поредица от примери в тази посока, които са индикатор за това, че дигиталните технологии навлизат и променят съществуващите методи на обучение и преподаване в образователните институции и т.н. (с. 140). Основното заключение на дисертационния труд логически следва от изложението и свързва процеса на социализация с този на дигитализация - „един от основните изводи на дисертацията е, че социализацията е мащабен процес, но тя върви заедно с един също толкова мащабен процес – дигитализацията“ (с. 142).

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати и приноси. По отношение на научните постижения на дисертационното изследване мога да посоча актуалността на темата, както и изключително удачната формулировка на целите, задачите и хипотези на изследването. То успява да свърже една социална потребност за оптимизиране на учебния процес с помощта на новите дигитални технологии с феномена на социализация, който както вече отбелязах, е ключа за развитие и изява на човешкия личностен и социален потенциал. Новите тенденции в съвременното комуникационно знание също са намерили място в работата на дисертанта, което е доказателство за неговата висока компетентност по темата. В дисертационния труд се открояват и задълбочените теоретични знания, познаване на автори – чужди и български, класици на социологията и съвременни учени, както и уменията на автора самостоятелно да изследва, анализира и да прави изводи чрез съответните научни и емпирични методи. Приемам основните научни приноси, посочени от автора (с. 33- 34, Автореферат), като някои може би трябва да бъдат обединени, без това да намалява тяхната значимост. Цялостното изследване е релевантно по своята тематика, съдържание и изводи на заявената тема и научна проблематика, като достига заявените в началото цели.

4. Заключение. Дисертационния труд, който ми беше представен за становище, има високи теоретична и практическа значимост, съдържа собствена и оригинална теза, като доказва уменията на автора си самостоятелно да проучва, анализира и обобщава чрез подходящо избрани методи, както и да достига до достоверни и аргументирани изводи.

Изследването притежава новаторски характер, носи важна социологическа перспектива, което го безспорно го свързва с целите и постиженията на катедрата и научната специалност, в която е разработено. Представените публикации по темата на изследването също потвърждават устойчивия научен интерес и задълбоченост от страна на докторанта към съответната социална проблематика. Убедено предлагам на уважаемите членове на Научното жури **да присъдят** на Мария Мигленова Матеева-Павлова ОНС „доктор“ за дисертационния и труд на тема „Процесите на социализация в българското училище в дигитална среда“.

Изготвил становището: проф. д-р Николай Михайлов

2.03.2020 г.